

A BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁS ORSZÁGOS PARANCSNOKSÁGA...

[...]

lelőse (s talán bűnbakja) lehetett.¹⁵ „Tájékoztatóul közlöm – szól az idézett parancs 2. pontja –, hogy a belügyminiszter bajtárs első helyettese 1956. december 21-vel az 1896. sz. állomány parancsában Garasin Rudolf bv. ezredes bajtársat felmentette a Büntetésvégrehajtás Országos Parancsnokságának parancsnoki teendők ellátása alól. Egyidejűleg az 1899. sz. állományparancsban Kovács Gyula bv. ezredes bajtársat bízta meg a Büntetésvégrehajtás Országos Parancsnokságán a parancsnoki teendők ellátásával.” Kovács öt évig állt a szervezet élén: távozása egybeesett Biszku Béla belügyminiszter távozásával. Parancsnoklása elején történt a KÖMI felszámolása, irányítása a BVOP közgazdasági osztályához került. Az indok érdekes volt: veszélyeztette az egységes nevelési szempontok érvényesülését. Létrehozták a letartóztató intézetekben a nevelési szolgálatot azzal az előírással, hogy minden száz fogvatartottra legalább egy nevelő jusson. (A posztot gyakran diploma nélküli főtörzsök és zászlósok töltötték be.) A bányamunka is megszűnt. Az elvi válto-

zásokat jelezte, hogy 1957-től kiadták a Heti Híradót – 1992-ben adta át helyét a Börtön Újságnak –, amely a börtönnépeségnek szólt: az egyébként ügyesen szerkesztett, sportot és politikát is jól tömörítő hetilapba az elítéltek is írhattak. A köztörvényesek kihasználták az alkalmat, a politikaiak hallgattak. (A politikai okokból bebörtönzöttek száma hivatalosan 5 813 fő volt)¹⁶, azonban sok 56-ost – főképp a harcokban részt vevő munkásokat – nem politikaiaként, hanem közbüntényesként ítélték el.) Egy tudományos célokat is kitűző lap, a Büntetésvégrehajtási Szemle is beindult s 1963-ig működött: ezt az 1990-től megjelenő Börtönügyi Szemle jogelődjének tekintik.

A parancsnokság színelőadásokat is engedélyezett, amely a szó szoros értelmében feldobta a politikaiakat. Azonban a gyanakvás maradt: az **Eörsi István** rendezte Pathelin mestert például, aki még ügyvédjét is nevetésessé teszi mekegésével, a darabot nem engedték tovább játszani. Az analfabéták okításába is bevont **Eörsi** egyik kedves története, hogy amikor

cigány tanítványaira rákérdez, mért nem haladnak a betűvetésben, a legértelmesebb azt válaszolja: „Tudja, tanár úr, ítélethozatalkor az írástudatlanság enyhítő körülmény”. A rendkívül vegyes börtönnépeséggel szembeni egységesen szigorú bánásmódon valamit enyhített, hogy az amúgy is formálissá vált Csemegi kódexet felváltotta az 1961. évi Btk., amely a szabadságvesztés két módját különböztette meg: a börtönt és a büntetés-végrehajtási munkahelyet. S bár egy 1960 eleji BM utasítás még mindig hátrányosan diszkriminálta az „osztályidegeneket”, a megtévedtként vagy megtévesztettként kezelt dolgozókkal szemben kegyes volt, főképp ha az illető dolgozó beismerte cselekménye „történelmi-társadalmi anakronizmusát”. Nem véletlenül nevezi ezeket az esztendőket a történetírás Janus-arcúnak.

FELHŐHARCOK AZ IGAZSÁGÜGYMINISZTERIUMMAL

1956 nyarán a törvényesség jegyében folytatott felhőharcok során merült fel, hogy a börtönök felügyelete visszakerüljön az igazságügyi tárcához. Ezt megelőzően a párt Központi Vezetőségének határozata alapján már 1955 novemberétől komoly létszámcsökkentést hajtottak végre: összesen 9 127 elítéltet bocsátottak feltételes szabadságra, ugyanakkor a végrehajtásra előjegyzett börtönbüntetések száma nőtt.¹⁷ Rákosi bukása után 1956. augusztus 31-én a Politikai Bizottság határozatot hozott a büntetés-végrehajtás hibáinak felszámolására, s az újonnan kinevezett legfőbb ügyészt, Non Györgyöt egy bizottság felállításával bízták meg. Október 2-án került a kormány elé az a javaslat, miszerint a törvényesség megszilárdítása jegyében a börtönök felügyelete [...]

